

Семінар складався з двох взаємодоповнюючих частин: змістової (лекційно-тренінгової) та екскурсійної. Лекційні заняття були присвячені різноманітним темам. З. Дашевський у своїй лекції «Б-г, євреї, історії» спробував аналізуючи текст книги Берешит ТАНАХу, показати роль євреїв у діалозі Б-га з іншим народами. А. Шнеєр прочитав дві лекції. Перша була присвячена долі євреїв між двома світовими війнами. Дослідник сконцентрував свою увагу на висвітленні історії євреїв на території Радянського Союзу, практично зовсім не торкаючись проблематики долі євреїв у новостворених державах Східної Європи після креації Версальсько-Вашингтонської системи. Свою другу лекцію д-р Шнеєр присвятив Голокосту євреїв на території України та інших окупованих територіях. Об'єктивно обмежений у часі А. Шнеєр висвітлив деякі аспекти Голокосту на території окупованого Радянського Союзу, зупинившись на деяких моментах: погроми перших тижнів війни у Прибалтиці та Західній Україні, диференціальна політика нацистів по відношенню до комуністів і євреїв, до українців та євреїв тощо. Лектор торкнувся особистості В. Арайса, відомого латвійського колаборанта, начальника так званої «команди Арайса», яка була залучена у Голокост на території окупованих країн Балтії та Білорусі. Д-р Шнеєр зробив припущення, що, можливо, саме репресії проти родичів Арайса зі сторони радянської влади зробили з нього страшного ненависника радянської влади та євреїв, яких він (як і багато інших колаборантів у країнах Балтії, Україні та інших регіонах Європи) ототожнював з цією владою.

М. Вайскопф присвятив свою лекцію висвітленню історії антисемітизму зі стародавніх часів давньої Греції та Риму і закінчуючи пізнім Середньовіччям. Особисто для мене цікавим було те, що євреїв у давньому Римі звинувачували не у надмірному багатстві, як це було у Середньовіччі та у ранній модерній час, а у бідності та жебрацтві. Крім того п. Вайскопф торкнувся традиційних антисемітських забобонів, які до речі на жаль фігурують і зараз серед юдофобів: наприклад, кривавий навіт.

І. Абрамскі прочитала декілька цікавих та змістовних лекцій для української групи. Перша з них мала назву «Нацистська ідеологія та євреї». В ній авторка зокрема спробувала проаналізувати на скільки значний вплив мала «філософія життя» Ф. Ніцше та робота М. ван ден Брука «Третя імперія» на створення ідеології гітлерівського націонал-соціалізму (не забуваймо, що був штрасерівський варіант) взагалі та на його антисемітський компонент зокрема. В іншій лекції п. Абрамскі розповіла про позицію ішуву під час Голокосту. Без остаточної відповіді зі сторони української групи залишилося запитання: чому Бен Гуріон не повідомив єврейську громаду Ерец Ісраелю про знищення європейського галуту до листопада 1942 року (хоча відомості про табори знищення, масові розстріли надходили до Тель-Авіву вже навесні 1942 р.)?

Д-р Б. Бен-Нерія, генерал ЦАХАЛу у відставці, прочитав лекцію про євреїв у Червоній армії напередодні та під час Другої світової війни. За даними лектора (він постійно буквально «сипав» статисткою) євреї займали значні позиції серед командного та рядового складу напередодні та під час Другої світової війни, хоча значна їх частина постраждала під час Великого терору 1936-38 рр. Нам запитання чи відповідає приведена Б. Ріггом у його дослідженні кількість «мішлінге» у Вермахті Бен Нерія відповів, що ця кількість надто завищена. Д. Романовський повідомив про

участь євреїв у радянських партизанських загонах та позицію вільного світу під час Голокосту. Н. Сігал виступила з лекцією про праведників народів світу.

Лекція Д. Розенха була присвячена проблемі заперечення Голокосту у країнах Західної Європи, ісламського світу та США. Великий інтерес представляла лекція С. Епштейна про сучасний антисемітизм. Він повідомив, що у післявоєнний період можна виділити чотири хвилі антисемітизму у країнах Західної Європи. Говорячи про перші 4-5 післявоєнних десятиліть, п. Епштейн мав на увазі правий неонацистський антисемітизм, чомусь не згадуючи про антисемітизм «зліва» та зі сторони ісламістів. Тільки говорячи про 1990-ті, Сімха повідомив про антисемітизм (під маркою антисіонізму) ліваків та ісламських фундаменталістів. Хоча зростання антисемітизму «зліва» (та його змичку з агресивними ісламістами) можна побачити ще з 1960-х.

Свою лекцію прочитав також відомий канадський історик українського походження М. Царинник. П. Марко повідомив, що зараз працює над новою книгою про ставлення ОУН та УПА до євреїв, використовуючи архівні матеріали «Яд Вашем». Свою лекцію п. Марко прочитав у властивій тільки йому емоційній імпрезі. На превеликий жаль, час для його лекції був обмежений часовими рамками, тому автору доповіді вистачило часу висвітлити політику ОУН по відношенню до євреїв у період з 1929 по 1942 рр. П. Царинник в показав еволюцію антисемітського сегменту в ідеології ОУН в цей період. Він стверджує, що з самого створення Організації антисемітизм не грав значної ролі в її ідеології, але пізніше під впливом (мабуть) нацистської Німеччини перед початком Другої світової війни навіть члени ОУН, які мали певні сентименти по відношенню до євреїв наприкінці 1920-тих – на початку 1930-тих – їх остаточно втратили та перейшли на антисемітські позиції. Тут п. Царинник навів приклад М. Сціборського, який у 1929 році написав статтю «Український націоналізм та жидівство», де закликав євреїв до співпраці, а 1939 році став автором проекту «Конституції» оунівської української держави, де євреї не були повноправними громадянами та підлягали «окремому параграфу».

Крім прослуховування лекцій, українська група прийняла участь у ряді цікавих та корисних практикумів. Наприклад, А. Тененбойм провів практикум «Дилеми єврейського керівництва», присвячену вивченню позиції по відношенню до руху опору керівництва юденратів у різних гетто. Практикум, присвячений «стороннім спостерігачам», провела і І. Абрамскі.

Дуже емоційною була зустріч з людиною, яка пережила Голокост – М. Мешком. Ця людина народилася на Житомирщині, де зі своєю родиною залишилася під час війни. Він розказав свою сумну, але водночас героїчну історію, яка дуже вразила (і тут я зовсім не перебільшую) нашу групу. В його розповіді можна було прослідкувати всі протиріччя періоду сталінізму та гітлеризму, коли твої сусіди, яким ти допомагав у важкі часи, стають твоїми ворогами, коли тебе рятують зовсім незнайомі люди... П. Марк з любов'ю пригадував своє село, українську землю, де він народився, де пройшло його тяжке, обпалене війною дитинство та юність, де він працював після війни...

Окремо слід сказати про наші подорожі Ізраїлем. Під керівництвом нашого гідів Рози Златопольської ми відвідали Храм Гробу Господнього, га-Котель га-Маараві (Західну Стіну Храмової Гори) – Стіну Плачу, річку Йордан, історичну гору Моссада (Мецуда), де євреї чинили відчайдушний опір римським завойовникам, Мертве море, Тверію. Роза дуже емоційно, часом використовуючи елементи театральної гри розповідала захоплюючу історію місць. Позитивні враження залишило відвідання ізраїльського кібуцу, де народився Моше Даян, ізраїльської школи, де могли побачити процес навчання місцевих школярів.

Єдиним мінусом семінару був банальний дефіцит часу. Викладачі часто брали дуже цікаві теми, викладення яких вимагало не одну лекцію, а цілий курс...

Юрій Радченко,

аспірант ХНУ ім. Каразіна